

AVRAM IANCU - 200!

Nr.10(50/octombrie 2024)

ÎNFIINȚAREA ȘI EXTINDEREA NATO

Prof. Dr. Tiberiu TUDOR

XVII. Bill Clinton – Boris Elțin 1993-1996

În 1992 președintele republican G.H.W. Bush a pierdut alegerile pentru al doilea mandat, în favoarea senatorului democrat de Arkansas, Bill (William Jefferson) Clinton. La 20 ianuarie 1993, Bill Clinton a preluat funcția de președinte al Statelor Unite, pe care a păstrat-o până la 20 ianuarie 2001. Cele două mandate prezidențiale ale lui Clinton se suprapun în linii mari peste cele două mandate ale lui Boris Elțin la președinția Federației Ruse (10 iulie 1991 - 31 decembrie 1999), astfel încât ultimul deceniu al secolului trecut este denumit uneori, în studiile politologice, deceniul Clinton - Elțin.

1. Parteneriatul Clinton - Elțin.

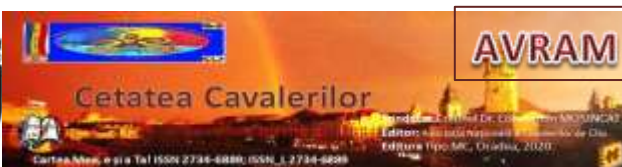
Bill Clinton l-a cunoscut pe Elțin cu ocazia întâlnirii acestuia cu președintele G.H.W. Bush, la Washington, în iunie 1992. Clinton era liderul opoziției democratice și candidatul ei la președinția Statelor Unite. După cum spune Clinton în cartea sa autobiografică [1], Elțin l-a tratat politicos și prietenos, dar cu condescendență, convins că Bush va lua al doilea mandat; în încheierea discuției i-a spus „sunt sigur că vei avea un viitor frumos”. Însă la alegerile din decembrie experimentatul președinte G.H.W. Bush nu a reușit să obțină al doilea mandat, datorită recesiunii economice din perioada președinției lui.

Clinton l-a sunat pe Elțin imediat ce a preluat președinția: „-Acum, în calitate de președinte, vreau să vă reafirm promisiunea că Rusia va fi o prioritate de vârf a Administrației mele. Sunt sigur că, împreună, vom crea cel mai strâns parteneriat U.S.-Rusia posibil.” „-Sunt nerăbdător să vă întâlnesc și să vă cunosc ca «Bill»” – a răspuns Elțin – pentru ca, la prima lor întâlnire ca președinți, la Vancouver, în 3-4 aprilie 1993, să pluseze: „Suntem prieteni și parteneri, Bill”.

Înregistrările declasificate în 2018 ale convorbirilor telefonice și întâlnirilor lor atestă o relație de apropiere afectivă, pe baza căreia Elțin a sperat, dar nu a putut, să construiască un parteneriat autentic între Federația Rusă și Statele Unite. Înșuruirea cronologică a acestor documente arată, ceea ce poate nu era evident sau vizibil în cursul evenimentelor, anume că în administrația Clinton s-au pus bazele excluderii Federației Ruse de la structura de securitate europeană, care rămăsese gândită la Washington în termenii originari ai NATO, ușor actualizați: „Americans in, Russians out and Germans down” (dicton al generalului Lord Ismay, primul secretar general NATO). Din documentele declasificate până acum nu reiese că excluderea ar fi fost programată, ci treptată, evoluând printr-o izolare din ce în ce mai accentuată a Rusiei. În ceea ce îl privește pe Clinton, nu cu ostilitate, ci, mai degrabă, cu o lipsă de clarviziune pe termen lung, în pofida avertismentelor unor personalități politice și militare americane de prim rang. Poate constrâns de establistment. În schimb, sprijinul lui Clinton pentru politica internă a lui Elțin a fost continuu și fără nicio ezitare. De exemplu, după întâlnirea de la Vancouver Clinton a impulsionat punerea în practică a acordului grupului G7 (țările dezvoltate: SUA, Germania, Franța, Italia, Marea Britanie, Canada și Japonia), care fusese deja obținut de președintele Bush, ca organismele financiare internaționale să ofere Rusiei un ajutor în valoare de 27 miliarde dolari, ajutor care, spre disperarea lui Elțin, întârzia. Mai mult, tot cu sprijinul lui Clinton, Rusia a fost admisă, în 1997, în G7, care a devenit G7+1. În felul acesta, Elțin a primit câteva guri de oxigen financiar care l-au ajutat să-și mențină un minim de credibilitate pe plan intern timp de două mandate.

Există și aspecte anecdotice ale prieteniei personale dintre Clinton și Elțin. La Vancouver convorbirile debutaseră cu un atac dezlănțuit al lui Elțin, care, printre altele, cerea imperios ca SUA să-și schimbe poziția de control asupra armelor și să deschidă piețele americane la mărfurile rusești, atac pe care tânărul președinte l-a domolit cu înțelegerere și dibăcie. După Vancouver, Clinton s-a exprimat: „Mi-a plăcut. Este un urs plin de contradicții aparente.” În memorii, Clinton notează de asemenea, cu vădită plăcere, răspunsul lui Elțin, după un summit, la întrebarea unui ziarist, dacă este fericit: „Sunt mulțumit de negocieri, dar fericit nu mă pot simți decât în fața unei femei!” Personalități accentuate, cu temperamente complementare, cei doi președinți aveau și slăbiciuni complementare. Tot Clinton notează că Elțin era comparat cu generalul Grant din războiul civil american, despre care Lincoln spusese, alertat fiind de „snobi” despre acel viciu al generalului: „Descoperiți ce bea el și dați-o și celorlalți generali.”

2. Criza Constituțională din Federația Rusă – 1993.

AVRAM IANCU - 200!

Nr.10(50/octombrie 2024)

Pe 2 ianuarie 1992, imediat după implozia URSS, Elțin – devenit, pentru o perioadă, stăpânul absolut al Federației Ruse în virtutea puterilor excepționale pe care și le-a asumat în timpul puciului din august 1991– a declanșat reforma economică radicală spre economia de piață, pe care o promisese încă din octombrie 1991. Liberalizarea prețurilor, a cursului rublei și a comerțului exterior s-a făcut brusc, sub forma „terapii de șoc”, într-un acord de împrumuturi cu FMI, Banca Mondială și Trezoreria Statelor Unite și, bineînțeles, sub rigorile impuse de acestea. A urmat hiperinflația, falimentarea întreprinderilor prin privarea de credite și lipsa de comenzi.

Unii dintre foștii colaboratori ai lui Elțin s-au distanțat față de acest tip de reformă și de impunerea dictatorială, prin decrete prezidențiale, a măsurilor ei. La 9 decembrie 1992 Parlamentul (denumit încă Sovietul Deputaților Poporului) a refuzat confirmarea ultra-liberalului Egon Gaidar în funcția de prim-ministru și a împuternicit Banca Centrală a Rusiei (aflată sub control parlamentar) să continue acordarea de credite întreprinderilor care erau în pragul falimentului. A doua zi, într-un discurs violent, specific temperamentului și luptei sale pentru putere, Elțin acuză Parlamentul că este „o fortăreață a forțelor conservatoare și reacționare”. În replică, deputații votează trecerea armatei sub control parlamentar. Criza politică izbucnise. Vicepreședintele Federației, Alexandr Ruțkoi (fost aliat al lui Elțin, ridicat în această funcție și la gradul de general de către Elțin după eșuarea puciului din august 1991) denunță reformele președintelui ca „genocid economic”. Pentru moment, președintele Federației și președintele Parlamentului, Ruslan Hasbulatov, au ajuns la un compromis, care prevedea organizarea unui referendum asupra unei noi Constituții și asupra încrederii în președinte și reformele sale, precum și alegeri legislative și prezidențiale anticipate. Deputații au respins, însă, alegerile legislative anticipate.

După un an de hărțuire politică reciprocă între legislativ și executiv, în cursul căreia a supraviețuit politic unei inițiative de punere sub acuzare, la referendumul din 25 aprilie 1993 Elțin a câștigat votul de încredere popular și sprijinul pentru reformele sale (60% din voturi). Alegerile anticipate prezidențiale au fost respinse, iar cele parlamentare nu au întrunit cvorumul ridicat, special impus de către Parlament.

Adversitatea președinte-Parlament a continuat până în toamnă. La 21 septembrie 1993, printr-un Decret Prezidențial (Decretul 1400), Elțin dizolvă Congresul Deputaților Poporului, anunță noi alegeri parlamentare și suspendă Constituția în vigoare, înlocuind-o cu o lege fundamentală care-i dădea președintelui puteri executive excepționale. Curtea Constituțională (președinte Valerii Zorkin) declară decretul lui Elțin neconstituțional. A doua zi Parlamentul îl demite pe președinte și îl pune sub acuzare, numindu-l președinte interimar la conducerea Federației pe vicepreședintele în funcție, generalul (r) Alexandr Ruțkoi, care depune jurământul pe Constituție. În această calitate, Ruțkoi demite ministrii Apărării (generalul Pavel Gracev), Internelor și Serviciului Federal de Contrainformații (viitorul FSB), care fuseseră numiți de către Elțin după înfrângerea puciului din august 1991. Țara avea acum două guverne– unul la Kremlin, al președintelui, și unul la Casa Albă, al Parlamentului [2].

3. Atacul asupra Parlamentului

Respingând Decretul 1400, a cărui primă prevedere era dizolvarea Parlamentului, deputații se baricadează în clădirea Casei Albe (aceeași în care se baricadaseră împreună cu Elțin, cu doi ani în urmă, la puciul din 19-21 august 1991). Pe 28 septembrie 1993 izbucnesc violente proteste de stradă, care culminează, la 2 octombrie, cu o mare demonstrație anti-Elțin la Moscova. Rusia este din nou în pragul războiului civil. Președintele Parlamentului, Ruslan Hasbulatov cere demonstranților, de la un balcon al Casei Albe, să cucerească centrul de televiziune Ostankino, iar Ruțkoi cere asaltarea Kremlinului, devenit, din 1991, sediu al Președinției Federației Ruse. Instituțiile de forță rămân, însă, de partea lui Elțin. În noaptea de 3/4 septembrie, la Ostankino, trupele trag de pe blindate în demonstranți, iar în 4 septembrie generalul Pavel Gracev dă ordinul de tragere cu tunurile tancurilor asupra Casei Albe. Ruțkoi (fost colonel de aviație, erou al Uniunii Sovietice, cu peste 400 misiuni de luptă în Afganistan, din trei supraviețuind prin catapultare) cere prin radio foștilor săi colegi să bombardeze Kremlinul. Intre timp trupele speciale asaltează și preiau Casa Albă, etaj cu etaj. Pe 5 septembrie rezistența este lichidată, Ruțkoi, Hasbulatov și alți deputați – arestați, Din partea protestatarilor anti-Elțin – 187 morți și 437 răniți (cifrele oficiale).

O comparație cu puciul din august 1991 se impune. După moartea, mai degrabă datorată unor acte de bravură, a celor trei tineri care au fost singurele victime ale confruntării din 1991, cei doi mareșali în viață, Ahromeev și Iazov (ministrul Apărării) au dispus retragerea armatei în cazărmi, ceea ce

AVRAM IANCU - 200!

a dus la eșecul puciului de la Moscova din 1991. În ceea ce privește lovitura de Stat a lui Elțin din septembrie 1993, sunt remarcabile câteva extrase dintr-un interviu acordat, peste un deceniu, de către generalul Pavel Gracev jurnaliștilor americani Petr Aven și Alfred Koch [3]. Hotărârea de a se trage cu tunul asupra Casei Albe, după care să fie asaltată, a fost luată de Elțin, Gracev și Alexandr Korjakov, fost gardă de corp a lui Elțin din 1985 și, apoi, din 1991, șeful Serviciului Securității Prezidențiale (PSB). „Am băut puțin”, spune Gracev. „La asalt, nouă dintre oamenii mei au murit. Dar și noi am omorât mulți.” Aven: „Câți?” Gracev: „O mulțime.” Aven: „În jur de 200?” Gracev: „Poate, Nimeni nu i-a numărat.” Aven: „Între 200 și 400, după diverse estimări.” Gracev: „Pe scurt – mulți.” Aven: „Apărători ai Casei Albe?” Gracev: „Da, apărători. O mulțime....A fost superb. Casa Albă era în flăcări.” («That was beautiful. The White House was ablaze.»). Explicabil: cu două săptămâni în urmă, Parlamentul îl destituise pe Gracev din funcția de ministru al Apărării.

Trebuie subliniat că, de data aceasta, în 1993, Elțin nu lupta cu ultra-conservatorii comuniști, ca în 1991, ci cu foștii lui aliați, cei mai de nădejde, din 1990/1991, care nu doreau întoarcerea la comunism, ci un regim parlamentar autentic și o reformă treptată în locul sinucigașei terapii de șoc susținute la limita stopului cardiac economic de împrumuturile FMI și BM. Elțin era acuzat că vinde țara americanilor. La rândul lui Elțin a creat, pentru a-i discredita și acuza, un termen oximoronic bine țintit pe anxietățile ruse: „rebeliune armată fascisto-comunistă”.

În 5 octombrie, prin Șeful Administrației Prezidențiale, Elțin îi cere lui Valerii Zorkin să-și depună demisia din funcția de președinte al Curții Constituționale pentru că „a creat o bază legală pentru activitățile extremiste ale lui Ruțkoi și Hasbulatov”, ceea ce remarcabilul jurist face a doua zi. Toate cele trei puteri, separate în principiu, ale ceea ce se numește Statul de Drept, executivă, legislativă și judecătorească, sunt concentrate în mâna președintelui Elțin. În spectaculoasa lui carieră politică, Boris Elțin s-a dovedit a fi un campion al luptei pentru putere, în mare măsură a luptei pentru putere personală, extrem de rezistent la loviturile primite și extrem de dur în cele date. Cursul istoriei URSS și apoi al Federației Ruse a fost influențat decisiv de amprenta voluntarismului său. În unele texte de istorie a acestei perioade, cele zece zile de conflict militar sunt denumite „a doua revoluție din octombrie”. Similaritățile, prin revers, în oglindă, sunt evidente, iar una este frapantă: determinarea lui Lenin de a lua puterea prin lovitură de Stat bolșevică la 25 oct /7nov 1917 (Troțki, Kamenev, Zinoviev, toți se opuneau) și determinarea lui Elțin de a păstra puterea prin lovitură de Stat din octombrie 1993. O diferență: loviturile de Stat pentru păstrarea puterii după ce ea a fost câștigată legal, constituțional (cazul lui Elțin), sunt denumite auto-lovituri («self-coup»).

4. Un regim super-prezidențial

În noiembrie Elțin și-a prezentat, într-o emisiune televizată, Proiectul de Constituție sub deviza „Rusia are nevoie de ordine”. Conform acestui Proiect, Președintele poate numi primul-ministru chiar împotriva obiecțiilor Parlamentului și desemnează conducerea militară și a Consiliului de Securitate fără aprobarea Parlamentului. În cazul unui vot de neîncredere în guvern, președintele poate păstra guvernul timp de trei luni și, dacă votul se repetă, poate dizolva Parlamentul. Președintele are drept de veto împotriva oricărei legi trecute cu majoritate simplă în Dumă, după care legea are nevoie de majoritate de două treimi ca să treacă. Președintele nu poate fi pus sub acuzare pentru încălcarea Constituției.

La 12 decembrie 1993 au avut loc, simultan, referendumul pentru noua Constituție și alegerile pentru noul Parlament (numit acum Adunarea Federală Rusiei), bicameral (Consiliul Federației și Duma de Stat).

Noua Constituție a fost adoptată cu 58,4% voturi, la o prezență la vot de 54,4%. Elțin a reușit să-și impună proiectul de Constituție, creând o președinție puternică, caracterizată prin capacitatea foarte mare de guvernare prin decrete. Președintele devenea șeful executivului, cu dreptul de a emite, conform Art. 90, ordonanțe cu putere executivă. Conform acestei Constituții, apreciază analiștii, Federația Rusă se definea ca un stat „super-prezidențial”, sau „prezidențial parlamentar-prezidențial”. Se aprecia că această Constituție este elaborată pentru perioada Elțin și că nu-i va supraviețui.

În schimb rezultatul alegerilor din 1993 pentru Duma de Stat a constituit o lovitură puternică pentru reforma lui Elțin și, în perspectivă, pentru el personal. Pe primul loc s-a situat Partidul Democrat Liberal al lui Vladimir Jirinovski, a cărui retorică naționalistă rusă de dreapta a surprins (el fiind evreu ucrainean), iar pe al treilea, Partidul Comunist al Federației Ruse, reînființat în februarie 1993 și condus

AVRAM IANCU - 200!

Nr.10(50/octombrie 2024)

de Ghennadi Ziuganov. De-abia acum Parlamentul intra sub controlul unor forțe anti-capitaliste și anti-americane. La următoarele alegeri parlamentare, din 1995, P.C.F.R. va deveni, detașat, partidul dominant al Dumei,

Efectul social al terapiei de șoc, al privatizării sălbatice și al dictaturii Elțin a devenit limpede la alegerile prezidențiale din iunie/iulie 1996. Elțin a câștigat la limită (35%) primul tur în fața liderului comunist Ziuganov (32%), urmat de generalul (în retragere) Alexandr Lebed (14,5%). Cooptându-l pe Lebed pe postul de secretar al Consiliului de Securitate, Elțin a câștigat, în turul doi, al doilea mandat prezidențial cu 54,4%. În schimbul sprijinului, Lebed i-a cerut și capul rivalului său, generalul Pavel Gracev (după puciul din august 1991, Gracev îl îndepărtase pe Lebed din capitală, trimițându-l la conducerea armatei a 14-a). Elțin l-a sacrificat pe Gracev fără ezitare, uzând de acuzațiile notorii de mare corupție, implicare în asasinarea unui ziarist și de incompetență în războiul din Cecenia, aduse acestuia.

În cartea sa *Boris Elțin-De la Răsărit la Asfințit*, Korjakov descrie în termeni extrem de duri corupția și disprețul față de instituțiile democratice care domneau la Kremlin, inclusiv acțiunile lui în intimidarea și înlăturare adversarilor președintelui: „Când trebuia să ia decizii, Elțin era motivat nu de interesul de Stat, ci de al clanului familiei sale.” Neîndoielnic, pe Elțin personal nu-l interesa îmbogățirea, el era un împătimit al performanței luptei pentru putere. Dar în jurul lui și al familiei lui roiau cei care au pus mâna pe toate activele statului, prima generație de miliardari, nu ruși, ci ai Rusiei. „Terapia de șoc” a lui Elțin a aruncat Federația Rusă în haos, corupție, criminalitate economică și criminalitate de tip mafiot.

5. „Superba gestionare a crizei”

Clinton l-a sunat pe Elțin imediat după ce acesta a făcut public, la 21 septembrie, Decretul 1400 de dizolvare a Parlamentului, exprimându-i sprijinul total „pentru reformă și democratizare”, precum și faptul că în Congresul american urmează să se voteze un pachet de asistență de 2,5 miliarde dolari, votul favorabil fiind condiționat de continuarea procesului de democratizare. Elțin l-a asigurat că „nu va fi nicio vărsare de sânge” și că „toate forțele democratice mă susțin” ([4], Doc. 03)

În 5 octombrie, imediat după asaltarea și ocuparea Parlamentului, Elțin l-a sunat pe Clinton, ale cărui prime cuvinte de răspuns au fost: „Bună dimineața Boris, tocmai voiam să te sun și să-ți exprim sprijinul meu”. De data aceasta Elțin i-a denumit pe opozanți „fasciști, teroriști și bandiți”. „Ai făcut exact ceea ce trebuia să faci și te felicit pentru modul în care ai manevrat” («you did everything exactly as you had to, and I congratulate you for the way you handled it.») – i-a spus Clinton la finalul convorbirii. Răspunsul lui Boris a fost plin de efuziune: „Îți mulțumesc pentru toate. Te îmbrățișez din toată inima” («Thank you for everything. I embrace you with all my heart.») ([4], Doc. 05; și ;[5]). Clinton nu era interesat nici de violarea democrației, nici de vărsările de sânge care au avut loc în Rusia. Elțin era partenerul ideal pentru expansionismul american în Europa și Clinton l-a sprijinit în toate acțiunile interne, dictatoriale sau represive, obținând în schimb toate concesiile de care a avut nevoie în planul politicii externe.

În retrospectiva evenimentelor care au urmat, un alt pasaj al convorbirii lor din 5 octombrie capătă relevanță: Clinton: „Vreau să-ți exprim intenția mea de a lucra pe relațiile noastre bilaterale. Presupun că vrei să impulsionezi toate acest proiecte.” («I assume you want us to press ahead on all of these projects»). Secretarul Christopher va veni la tine în a treia săptămână din octombrie.” Elțin: „Da, Bill, sunt foarte încântat de sprijinul pe care mi l-ai acordat și apreciez colaborarea.” Interesul lui Clinton și al echipei sale era deblocarea expansiunii NATO în Europa Centrală și de Est și blocarea Federației Ruse în anticamera pe care o vor constitui Parteneriatul pentru Pace și Parteneriatul Rusia-NATO.

Vizita secretarului de Stat american, Warren Christopher la Moscova, în 22 octombrie 1993 a fost o spectaculoasă manipulare a lui Elțin de către Christopher, pe care Elțin și echipa lui nu au înțeles-o pe deplin decât în ianuarie 1994, după ce jocurile erau făcute. O vom analiza în detaliu, în contextul *Strategiei Expansiunii NATO*. Aici notăm numai preambulul convorbirii, care l-a încântat și amețit pe Elțin. Warren Christopher îl felicită pentru modul în care a gestionat evenimentele recente, adăugând: „Președintele Clinton a fost extrem de interesat în superba gestionare a crizei («president Yeltsin's superb handling of crisis») și admiră reținerea cu care ați acționat după 21 septembrie.” ([4], Doc. 10; și [6])

AVRAM IANCU - 200!

Nr.10(50/octombrie 2024)

[1] Bill Clinton, My Life, [Knopf Publishing Group](#), 2004.

[2] https://en.wikipedia.org/wiki/1993_Russian_constitutional_crisis

[3] Interview conducted by Petr Aven and Alfred Kokh and ultimately published in their book, Gaidar's Revolution: The Inside Account of the Economic Transformation of Russia (London, I. B. Tauris, 2015), pp. 297-333. Extrasul referitor la asaltul asupra Casei Albe, The Army and the Putsch of 1993 (pg. 325-330) se poate accesa la:

<https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/documents/15.pdf>

[4] Svetlana Savranskaya and Tom Blanton, Yeltsin Shelled Russian Parliament 25 Years Ago, U.S. Praised "Superb Handling" Briefing Book 641, <https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/russia-programs/2018-10-04/yeltsin-shelled-russian-parliament-25-years-ago-us-praised-superb-handling>

[5] <https://nsarchive.gwu.edu/document/16847-document-05-memorandum-telephone-conversation>

[6] <https://nsarchive.gwu.edu/document/16852-document-10-secretary-christopher-s-meeting>

Prof. Dr. Tiberiu Tudor